

Llengua i classes socials Entre l'alienació i la lluita per la normalitat

Bernat Joan i Mari

Convé precisar —per a qui no ho sapiga— que la decadència política i la decadència lingüística van estretament lligades. En aquest sentit, és indiscutible que abans del Compromís de Casp la llengua catalana i la literatura en llengua catalana gaudien d'una integritat inqüestionable. Els nostres lligams culturals sempre ens havien apropiat més a Occitània que no a Castella. De tota manera, l'any 1412, tant la llengua del poble com la dels escriptors era el català —la d'aquests darrers el català unitari, puríssim i elegant de la Cancelleria. La presència d'una Cort en terres de la corona catalano-aragonesa mantenia aquesta florent literatura i contribuïa a la dignificació de l'idioma català. A partir, però, de la fatídica data abans esmentada començà un afebliment d'aquestes potents bases culturals, terriblement agreujat per la boda d'en Ferran i na Isabel i la consegüent marxa de la Cort. Fou a partir d'aleshores i durant els segles següents quan part de la noblesa —sobretot al Regne de València— es castellanitzà lingüísticament. De la derrota en la Guerra de Successió, se'n derivà un ús gairebé exclusiu del castellà com a llengua d'alta cultura. El segle passat —més de cent anys després d'aquesta derrota— es consolidà la nova forma d'estat. Hom pretenia imitar a Espanya el model ja patentat pels jacobins francesos. D'aïtal manera, la capital del regne es convertí en el centre de decisió. Les terres manades per aquest poder mirarien cada vegada més de cara a Madrid. Aquest esdeveniment fou la causa que s'acabàs de trencar la migrada consciència d'unitat cultural i nacionalitària que encara hi pogué haver als Països Catalans. Això provocà un sentiment —potser inconscient— de prestigi de la capital enfront de les “províncies”. S'atiava el xovinisme castellanista enfront d'unes realitats “perifèriques” que es trobaven en fase de descomposició. Fou aleshores quan la burgesia començà a castellanitzar-se. És clar que això només afectà els llocs on aquesta classe social estava consolidada com a tal: fonamentalment a Barcelona i a Ciutat de València. A finals del segle passat es veurien ja ben clares les diferències estructurals que existien entre uns i altres països de llengua catalana. En produir-se, producte del Romanticisme, el moviment de la

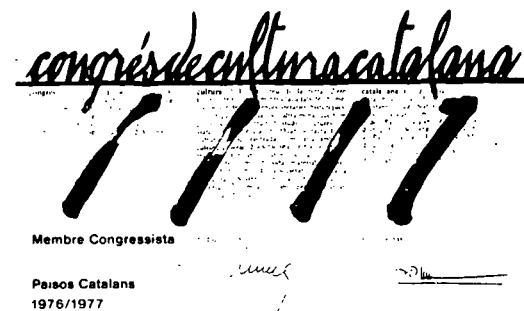
Renaixença, s'afermà i tingué continuïtat a Catalunya, mostrà la relació —després pràcticament no estroncada— entre els escriptors illencs i els del Principat i no passà de ser una espuma sense cap tipus de fruit posterior al País Valencià (estil felibre provençal, i encara aigualit).

El plantejament volgudament interessant que certes persones fan de la qüestió lingüística en el sentit que la gent simplement parla, sense que aquest fet vinguí influenciat per la política o la ideologia, no s'aguanta per enlloc. Aquests plantejaments consistents a llevar-li ferro a la qüestió de la llengua són fets amb l'exclusiva intenció de continuar mantenint l'estat de coses actual, fruit, d'altra banda, de molts d'anys d'acció per part del poder.

Em propòs, en aquestes línies, de fer una anàlisi sobre els condicionaments socials que duen a una determinada actitud idiomàtica. Ja se sap que, en tractar temes sociolingüístics, quan sortim de la mera enquesta, ens guiam també per la intuïció, però això és un risc que hem d'afrontar si volem reeixir en la recerca de solucions adients.

Començarem, idò, amb una simplificació que tractarem que siga il·lustrativa: tal com està muntat el **tinglado** de l'actual “societat occidental”, ens movem —i més s'hi han mogut els nostres pares per una dinàmica de competitivitat basada en el poder —almanco en un cert poder— econòmic. La voluntat de classes socials menys poderoses d'assemblar-se a les que ho són més no és res de nou. Fa uns segles, els burgesos maldaven per ennobrir-se. Avui malden per influir en els centres de poder i decisió. Les classes petit-burgeses fan el que poden per créixer i, per últim, les classes menys afavorides econòmicament es posen pedres al fetge per tal d'assemblar-se als burgesos. Així, doncs, no ens ha de sorprendre que aquest fet produeixca un efecte en els diferents plans del viure diari. Un d'ells, naturalment, la llengua. Els burgesos “perifèrics” volen parlar com els governants i els proletaris volen parlar com els burgesos. Aquesta situació ve condicionada per un llarg procés. Donem un cop d'ull a la Història:

El tercer pas de la cadena —tal com ho plantejàvem al començament— no s'ha produït fins èpoques ben recents.

El Congrés de Cultura Catalana constituí el primer intent seriós de normalització de la cultura.

El poble als Països Catalans ha sét exclusivament catalanoparlant —això del bilingüisme natural no és més que una fallàcia— fins ben entrat aquest segle. En l'actualitat, però, hi ha una sèrie de factors que espitgen i han espitjat les masses populars del nostre país a castellanitzar-se. L'escolarització —d'altra banda ja sortosament general— ha tingut una enorme importància en aquest procés. Fins fa molt poc temps la nostra llengua era proscriu a les escoles —encara ho és a moltes— i la filosofia del nou govern, segons sembla, tendeix a una pràctica bilingüista que no afavorirà gaire la normalització de l'ús del català. Ja apuntaven un grup de prestigiosos intel·lectuals¹ els perills de l'assignaturització de la nostra llengua. Tal com se'n planteja l'ensenyament, no arribarà a ser parlada per tothom al nostre país. És l'escola i són els mitjans de comunicació i la burocràcia del poder mateix els elements que condicionen el factor prestigi, tan important a l'hora d'usar una determinada llengua en societat. D'aquesta situació se'n deriven sentiments d'inferioritat i autoodi en els parlants de la llengua “poc important”, segons ha constatat R. Ll. Ninyoles². Tot això duu a una part —a Eivissa encara minoritària, però no tant a llocs

1 A “Una nació sense estat, un poble sense llengua?” El Marges, n.

1 A “Una nació sense estat, un poble sense llengua?” El Marges, n.º 15. Barcelona, 1979.

2 NINYOLES, Rafael Lluís: **Idioma i prejudici**.

Palma de Mallorca, 1975.

com ara el país Valencià— de la població a desertar de la llengua pròpia en favor de la llengua oficial, més prestigiosa. En produir-se aquest canvi, els afectats solen inventar-se cinquanta mil excuses, algunes de les quals palesen llur condicionament de classe ("parlar eivissenc fa molt pagès". Gairebé calcat del famós: "o galego: a lingua dos labregos").

A totes les amenaces anteriorment esmentades s'hi afegeix encara un nou factor utilitzat pel poder enfront de la voluntat catalanitzadora: els immigrants que al llarg d'aquest segle —i molt especialment els de les últimes dècades— han vingut a la nostra terra. Aquests últims nousvinguts s'han trobat amb situacions ben diferents, segons el país català on visquin i treballin. Al Principat de Catalunya, on hi ha una consciència nacional i lingüística molt més dèbil que no voldríem, però molt més sòlida que a València o a Eivissa, l'actitud dels nousvinguts —funcionaris de l'estat a part— envers la llengua catalana és, per regla general, francament positiva. Un 90% dels immigrants de Catalunya opinen que és necessari que llurs fills aprenguin català³. Fora de Catalunya, degut a una menor consciència, l'immigrant es troba amb un país que menysprea la seva pròpia llengua. Així, mai no veu la raó d'aprendre ell català, quan sabent castellà es pot apanyar tranquil·lament. En això hi influeix molt la situació legal de la llengua. Al Principat, el coneixement del català és identificat per la majoria dels immigrants amb la possibilitat d'ascens social, mentre que aquest factor no es dona ni a les Balears i Pitiüses ni al País Valencià.

Enllaçant amb l'anterior referència a la burgesia, hem d'aclarir que no és aquest un factor monolític de castellanització a Eivissa. El fet de la no existència d'una normativa legal pel que fa a l'ús del català a les Illes, afegit al ja tradicional anticatalanisme de gran part dels funcionaris de l'Estat, dona com a resultat un ús oficial pràcticament exclusiu de la llengua de l'Estat. Ja durant la República, al Principat part dels funcionaris posaven totes les traves possibles a l'ús normal de la llengua catalana. Donat que actualment s'observa el mateix fenomen, el Conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya ha encarregat a destacats sociolingüistes la tasca d'elaboració d'uns estatuts d'ús legal del català. Aquesta normativa —ben segura— es reduirà a l'àmbit autonòmic del Principat. Fora, però, més lògic que s'apliqués a tots els Països Catalans. A veure si d'una vegada es feia efectiu el "perill català" en el camp cultural! Perquè, naturalment, des d'Eivissa no comprenem

La cançó catalana: una conquesta important dels anys 60.

com l'Estat pot reconèixer més drets lingüístics a una part de catalanoparlants i menys als altres.

Per si els punts anteriorment esmentats no fossin suficients per a dur Eivissa a una total castellanització, gaudim d'uns mitjans de comunicació que més diríem que hi afegeixen un còdol que no un gra d'arena. El primer, el més influent, el gran manipulador de consciències, es la televisió. Ni manco quasibé no és necessari que les forces vives del país s'hi mullin el cul: els ho fan tot des de Madrid. Amb òptica mesetària, cada dia que Déu fa tenim un bon plat d'alienació cultural ben servit. Així, no només es destrossen les consciències sinó que també es trosseja la llengua. D'uns anys ençà han aparegut els castellanismes més insòlits (anar "despassio", asseure's en una "silla" i el ja tradicional "que se bessen!", això sense comptar l'evolució "més o manco" "més o menos" "más o menos", i d'altres si fa no fa productors d'una mateixa esgarrifança. Els infants —ni els grossos tampoc— no coneixen ni un animal només que siga una mica exòtic, pel seu nom català: un "estruç" és un "avestruç", d'un "vòltor" se'n diu un "buitre", d'un "elefant" un "elefante", l'estrany "òs" s'arrodoneix amb una bella "o" final, **and so on**. Imaginau-vo'n l'inventari sencer i potser us en faceu una idea exacta. Encara més greu és la confusió lingüística que produeix als infants el contacte amb dues llengües —l'ús de les quals és condicionat per una situació diglòssica—. S'arriba a la situació en què —a tall d'exemple— un nen diu que col·loca els seus pijames: "s'amarillo", "s'assul", "es verde"... Que consti que no en faig gatzara, sinó que planament i llista constatat un fet. Per més inri, la majoria dels pares no estan en condicions de corregir els fills aquest torrent de barbarismes i fins i tot en molts casos són vistos com a toc de distinció en la llengua, com a desempallegament d'un cert vocabulari "pagès" (No en volíem

tassa? Idò tassa i mitja... d'alienació de classe).

Arribats a aquest punt, pensam que convé analitzar l'actitud que els intel·lectuals —enteneu-hi persones que viuen de llur intel·ligència— prenen davant aquest estat de coses. Arriscant-me que em titllin de simplista, consider la classe intel·lectual d'Eivissa —en relativa consonància amb les altres illes— dividida en dos grans blocs: d'una banda els partidaris de la recuperació de les senyes d'identitat del nostre país i de l'altra els elements al servei dels interessos de les classes dominants, que malden perquè aquest desvetllament d'identitat no es produeixi. No ens aconhorta gens de pensar que hi ha un país de la comunitat catalana on la qüestió ha pres uns caires de violència incomparablement major que a les nostres illes. De tota manera, les sortides a problemes gairebé idèntics no poden anar per vies gaire diferents. La primera consideració que cal fer entorn de la lluita **recuperació genocidi cultural** és que no es tracta en cap moment d'una polèmica. En una polèmica, les dues parts polemitzants fan servir arguments racionals i demostrables. L'afer catalanisme-anticatalanisme al País Valencià i a les Illes no reuneix aquestes condicions, des del moment que una de les parts s'empara en falses jament històrics i filològics que estan mancats del més mínim sentit científic.

Trob necessari d'afegir a aquestes consideracions un comentari de les postures ideològiques que es posen en joc en tractar del tema de la integració de la gent immigrada en la societat dels Països Catalans. Dels arguments exhibits en contra —que són els que a nosaltres ens fan nosa— en podem destacar el següent: "vinimos a un trozo de España" i "el castellano es la lengua oficial de España"⁴. Arribats a aquest punt, ja no podem deixar de fer referència a la situació d'opressió nacional del nostre poble. Efectivament, el castellà "la lengua oficial de España", és llengua oficial als Països Catalans del Sud. No cal, em sembla, que tornem a parlar d'en Felip V⁶ i d'aquelles famoses receptes per castellanitzar els Països Catalans fent "que se produzca el efecto sin que se note el cuidado". ¿Fa falta que tornem a parlar de la "política castellana" que ja l'any 1936 preconitzava el Generalísimo Franco? ¿hem de recordar que Baldori Reixach considerava el castellà com a "llengua estrangera"?⁵.

Un altre disbarat que d'uns anys ençà se sent i es veu escrit molt sovint és la

4 **Emigración y bilingüismo en Cataluña** Edició del Centro Castellano-Leonés de Tarragona.

Tarragona, 1980.

5 Al seu **Manual per a l'ensenyança de minyons**, si la memòria no m'enganya.

3 Segons informació extreta de VALL-VERDÚ, Francesc: **Aproximació crítica a la sociolingüística catalana**. Barcelona, 1980.

famosa teoria de la "integració mútua"⁶. Ningú, però, no ha sèt encara capaç d'especificar en quins trets s'ha de produir aquesta integració. I, mentrestant, la cultura castellana roman pura i sense màcula en el territori castellanoparlant...

Ja havia apuntat més amunt que els territoris de llengua catalana presenten remarcables diferències pel que fa a la situació lingüística. A Eivissa hem de constatar com a element negatiu la més absoluta utilització diglòssica de la llengua, a la qual podem oposar —com a factor si més no esperançador— el tant per cent d'eivissencs catalanoparlants. De fet, fins fa poc no es produïen mai fenòmens tan decebedors com l'ensenyament només del castellà als fills. De tota manera, tenim constància que ja a principis de segle a Vila era generalitzat el costum de castellanitzar el nom de les persones.

Si recordam la qüestió de l'alineació de classe —exposada al començament— ens serà més fàcil d'entendre les causes d'aquest esperit espanyolista. A la nostra illa, la burgesia "ha tingut accés al poder centralista, s'ha relacionat amb els grans monopolis turístics, i, per raons de classe, ha esdevingut una burgesia sucursalista i castellanista"⁷. Donat que no són precisament les classes populars les que tenen el control dels mitjans de comunicació, les influències ideològiques han funcionat a partir de la burgesia, incidint sobre el poble. La situació diglòssica en què anys ha es troba el català a Eivissa tendeix últimament cap a un guany d'espais d'ús per part de la llengua castellana. Una prova —com bé ens recorden els intel·lectuals d'Els Marges-15— n'és el llenguatge argòtic de la gent jove, el de discoteca (el "rollo" i tot això), transmès exclusivament en castellà.

En el camí vers la recerca de la nostra identitat, el primer que constatarem és la nostra condició de nats en una contrada determinada. Per poc que li donem extensió, ja de base, ens definim com a eivissencs. Observam seguidament una sèrie de característiques que defineixen el nostre peculiar caràcter de comunitat dins la comunitat general dels pobles d'Europa i del món. D'aquestes característiques consideram que la més rotunda és la llengua. S'hi afegeixen balls, costums, folklore, etc. El següent punt de la cadena ens ve donat per la identificació que es produeix entre pobles de la mateixa llengua. Així, per exemple, els pobles de llengua catalana

El teatre: si no hi usam la llengua com a vehicle, desaprofitam un mitjà important de normalització.

La introducció del català al camp de la publicitat resulta imprescindible per a una veritable situació de normalitat.

formam una comunitat: els Països Catalans⁸.

Aquest és —junt amb la Història— bàsicament l'eix sobre el qual es desenvolupa la discussió entorn de la nostra identitat com a poble i entorn dels trets lingüístics i culturals que la defineixen. A qualsevol país on l'irracionalisme no està tan de moda com al nostre, no hi hauria qüestió possible. Ara que ja ha passat el temps dels tòpics feixistes ("una patria, una lengua, una bandera", "hablad el Idioma del Imperio" i d'altres bajanades per l'estil), els partidaris de la nostra annexió cultural al producte fabricat per l'Estat Espanyol sobre base castellana (anomenat "lengua española" i "cultura española") han pres una actitud tendent a debilitar les cultures "perifèriques" que es resisteixen a l'assimilació. Així, ells, que diuen que són contraris a la disgregació, disgreguen bo i emprant tots els elements que tenen a l'abast; ells, que afirmen amb contundència que combaten el separatisme, en afirmar l'existència d'una "llengua valenciana" (sense especificar-ne la relació d'unitat amb les altres parles catalanes) no fan altra cosa que fomentar el separatisme en el camp lingüístic. Però quan el que es tracta és de defensar uns determinats interessos de les oligarquies que donen textura a l'actual Estat Espanyol, qualsevol contradicció és vàlida.

Entrar en debat amb els defensors de tan acientífiques i irracionals teories, a nivell insular o regional, no mereix la pena, i no la mereixeria a cap nivell si no fos perquè els capitosts de l'Estat donen sovint un caire de legalitat a les esmentades accions disgregadores. I allí on oficialment la qüestió ja s'ha resolt —em

referesc a Catalunya— s'han posat en funcionament els ressorts ideològics d'un neolerrouisme que dona la batalla en favor d'un "bilingüisme" mal d'entendre. Ho és perquè ara els neolerrouistes ja es queixen de discriminacions quan la llengua catalana a Catalunya es troba encara en posició d'inferioritat respecte a la castellana. Al llarg de l'any s'han produït accions humiliants per a qualsevol país que tingui l'estatus de comunitat autònoma. Entre elles —i per posar-ne una que poguem comparar— esmentarem l'afer de la facultat de Ciències de la Informació (de la UAB). Una carta signada per trenta-cinc estudiants de cinquè de carrera, "discriminados" per raó de llengua, adreçada al ministre d'universitats, senyor González Seara, provocà una immediata "investigació" per part del ministeri. Per tal de fer una mica de contrapès a l'acció d'aquests trenta-cinc subnormals que en cinc anys no són capaços d'aprendre català, trenta-sis estudiants de la facultat de Dret escriviren al ministre queixant-se que unes determinades classes no les tenien en català. Aquesta carta —ja ho podeu suposar— deixà ben indiferent al senyor González Seara, que mostrà així clarament de quin costat està⁹.

Perquè aquestes situacions arribin a tenir lloc a ca nostra, fa falta que sortiguem de l'estadi primari en què encara ens trobam. La qüestió rau, certament, en com sortir-ne. Un cop evidenciat que l'actual Estat Espanyol concentra les seues forces en l'obstrucció al camí normalitzador de les cultures tants anys prohibides —malgrat que ens presentin aquest miratge anomenat "estat de les autonomies"—, caldrà centrar l'esforç en una desalienació (una conscienciació, doncs) del poble portador d'aquests valors culturals.

En primer lloc, hem de conèixer bé els obstacles que trobarem. El més ex-

6 Segons la qual la cultura catalana dels naturals de la terra i la castellana (sempre s'oblida la gallega) dels immigrants han d'integrar-se mútuament.

7 PLANELLS, Victori: "Els estudiants eivissencs a Barcelona". Rev. "Eivissa", n.º 8, Eivissa 1976.

8 Convindria en aquest punt fer una acotació tot al·ludint una interessant teoria: afirmava Stalin en el seu llibre **La qüestió nacional** que dues nacions diferents poden tenir la mateixa llengua, però que no és possible que una nació parli dues llengües diferents. La teoria de la llengua com a element bàsic en la configuració de la nació ha estat també acceptada i difosa pel Papa Joan Pau II. Així, idò Stalin i el Papa coincideixen plenament en aquest punt.

9 Si voleu una mostra més contundent, recordau que al general Saenz de Santamaría li va fugir dir al Congrés de Diputats que l'eufòria que ara hi ha amb això de l'euskera al País Basc és camp abonat per al terrorisme (!).